

Саміло Ганна Олексіївна
Аспірант третього року навчання ЗДУ

ФОРМУВАННЯ БАГАТОПАРТІЙНОСТІ В ЗАПОРІЖЖІ (1989 - 1991рр.)

Вивчення соціал-демократії в СРСР і в Україні відбувалось в період загального прагнення до квінних змін ж: життєдіяльності суспільства в цілому, так і політичної системи держави, в першу чергу.

Квінний Пленум ЦК КПРС (1985 р.) висунув ідеї трансформації радянського суспільства шляхом "перебудови". Задля її розвитку була проголошена ідея демократизації, і зрозуміло ж, плюралізм думок в усіх сферах життя країни. Дякуючи цьому, відбулось послаблення політичного та адміністративного тиску, що і привело врешті-решт до виникнення багатопартійності. Але політична активність в ряді міст залежала від місцевого партійного керівництва.

У вересні 1989 р. у м. Києві відбувся Установчий зїзд Народного руху України за перебудову (НРУ, він же "Русь"), що був акралим виразником прагнень народу України до національного відродження.

У квінці 80-х років у тому ж Києві, а також у Львові, Донецьку, Сулах, Сімферополі та ін. містах України виникають соціал-демократичні гуртки, спілки, клуби, об'єднання, які на початку 1989 року утворили Соціал-демократичну Асоціацію України, що увійшла до складу Соціал-демократичної Асоціації СРСР.

В Запоріжжі формування соціал-демократичного руху започатковане в межах Народного Руху України з квінця 1989 року. Оскільки НРУ створювався з самого початку як широкій демократичній рух, опозиційній щодо Комуністичної партії України, то в ньому (в тому числі й у запорізькій організації) утворилось кілька напрямків:

1) Національно-демократичний. Він закликав до пріоритету незалежності України, політичного й економічного суверенітету. Висловив розчарування в Україні національної культури й мови. У Запоріжжі ця група була малочисельна, але дуже активна. Практично всі її члени належали до відродженої Української Гельсінкської Спілки. Неформальним лідером цього напрямку в Запоріжжі був С. Айбабін. За більшість позицій до цієї групи приєднувався й голова Запорізького Руху Ю. Васильєв.

2) Загальнодемократичний напрямок. Він був жорсткою опозицією до відношення до місцевих органів КПУ. Основу політичної платформи становила правозахисна діяльність у всіх її формах. Опорними структурами цієї групи в Запоріжжі були Союз виборців (громадська організація, яка відстоювала законність та гласність виборів), і, в силу промислової специфіки міста, екологічні організації "Зелений світ" та "Комітет за

екологічну перебудову". Стосунки в самій групі були доволі конфліктні в силу особистісних особливостей її членів. Найбільш активні лідери: Л. Плезін, С. Горбачов, Є. Костенко, О. Неклюдов, І. Паршаків.

3) Соціал-демократичний напрямок. У його політичній платформі можна виділити такі пріоритетні моменти: проведення економічних та політичних реформ еволюційним шляхом (в тому числі з використанням двоїчої системи влади). Представники цього напрямку були протилежними суверенітету України, виступали за рівність прав усіх націй та народностей, що живуть в Україні. Не виключалось співробітництво із по-реформістськи налаштованою частиною компартії. Вони вважали за можливе перетворити СРСР у конфедерацію з метою збереження економічних зв'язків між республіками. У якій організації НРУ даний напрямок був найбільш помітним.

Мавши спільні принципи та напрямки своєї роботи, названі групи часто конфліктували з питання тактики проведення конкретних політичних дій. Так, радикалізм націонал-демократів стиркався з поміркованістю соціал-демократичної групи, а представники загальнодемократичного напрямку не були постійними у своїх політичних поглядах і були мало перебакувані в діях.

Наведена вище класифікація напрямків умовна. На практиці представники всіх цих напрямків входили до Запорізького Крайового проводу Руху.

У березні 1990 р. на виборах до місцевих рад ряд членів запорізької організації НРУ стали депутатами обласної та міської рад депутатів. Саме в цей період запорізька опозиція підключається в загальноукраїнський процес партійного будівництва, оскільки ситуація вимагає більш чіткого та ідеологічного позиціонування, ніж того, що існувало у Народному Русі.

На ґрунті націонал-демократичної платформи в Русі у квінці 1990 р. була створена Українська республіканська партія Відродження України і запорізька організація цієї партії на чолі з С. Айбабіном, яка займала достатньо жорсткі націонал-радикальні позиції.

Паралельно в Києві розпочалась підготовка до створення Демократичної партії України. У Запоріжжі цю роботу вели І. Паршаків та Г. Кривенко.

Запорізькі екологічні рухи брали участь у формуванні Партії зелених України.

Значною мірою дистанціювалися від організації Руху запорізькі анархісти - члени Конфедерації анархо-синдикалістів А. Преторж, Д. Дудник, А. Лазутін. Між іншим, суттєвого впливу на місцеву організацію НРУ вони ніколи не виявляли.

За цих обставин набуло актуальності питання про створення запорізької соціал-демократичної організації. Тут ініціатором створення виступив О. Чернишов (робітник Дніпрогесу, відомий через свою роботу в спілці виборців Запоріжжя). У квітні 1990 р. організація була створена, її головою був обраний Д. Секрисякевич. У цілому запорізька соціал-демократична організація нараховувала 20-25 осіб у різний час (1990-1992 рр.).

25 - 27 травня 1990 р. відбувся Установчий з'їзд соціал-демократичних організацій України, в роботі якого взяли участь 86 делегатів. Від запорізької організації в ньому брала участь делегація із чотирьох осіб. З'їзд проходив у м. Києві в бібліотеці Київського політехнічного інституту. Події розвивались на з'їзді надто драматично. Організатор з'їзду, котрий очолював А. Носенко, займав позиції модерністської соціал-демократії. В цілому ця модель поширена в кінтовому соціал-демократичному русі (лейбористи Великобританії, соціалісти Франції, частина СДПГ, італійська, іспанська соціал-демократичні партії займають ці позиції). Тому головний документ, запропонований з'їзду, - "Декларація принципів" (на його ґрунті передбачалось розробити Програму партії) поєднував у собі спільні принципи соціал-демократії (рівність, свобода, справедливість, солідарність) та традиційні цінності європейського лібералізму. При цьому провідною проголошувалась ідея побудови держави із соціальною демократією. Дана концепція викликала протиріччя у позиціях частини делегатів, які поділяли ідею традиційної соціал-демократії, зафіксованої у Стокгольмській декларації Соцієрну 1989 р. Ця група проголошувала ідею побудови демократичного соціалізму.

Посилювався конфлікт і різноголосся у національному питанні, а також у зв'язку із проблемою перспектив Радянського Союзу. "Модерністи" виступали за створення суверенної української держави та формування в Україні єдиної політичної нації із представників усіх народів, які її населяють. Частина делегатів - "традиціоналістів" виступала за участь України в об'єднанні конфедераційного типу та за рівноправність націй.

В результаті на з'їзді відбувся розкол. Частково він відбувався за регіональними ознаками: Львів, делегації Західної та Центральної України підтримали проект Декларації, а Харків, Дніпро, Запоріжжя виступили проти. Але в більшості випадків розкол відбувся у сфері делегатів, особливо помітно в київській, одеській, сумській, дніпропетровській та кримській. Запорізька делегація в цілому намагалася співдіяти у досягненні компромісу, вважавши його можливим. У принципі компроміс був можливий, про що свідчать і світова практика. Соціал-демократія - дуже широкій рух: від "майже комуністів" до "майже лібералів", і подальша історія соціал-демократії привела до створення могутньої партії.

У результаті після двох днів безжовтких суперечок було проведено два окремих з'їзди і, відповідно, створено дві партії. Присяженими Декларації об'єдналися в СДПУ, головою якої став А. Косенко. А присяженими традиційних підходів проголошили створення об'єднаної соціал-демократичної партії України (ОСДПУ), обрання головою партії київського юриста О. Аліна. Запорізька організація увійшла до ОСДПУ. Обидві партії були надто малочисельні та організаційно слабкі.

Запорізькі есдеки змушені були шукати союзників (спільників). Місцева організація ОСДПУ стала налагоджувати контакти із запорізькою організацією демократичної платформи в КПРС, члени якої були достатньо соціал-демократично орієнтовані. Це створювало умови для контактів, хоча есдеки і не поділяли надій представників демократичної платформи на відродження КПРС. У грудні 1990 р. запорізькі соціал-демократи як гості брали участь в роботі Установчого з'їзду Партії Демократичного відродження України (ПДВУ), яка була створена на ґрунті Демплатформи в КПУ у м. Києві. ПДВУ на ту мить виступила як партія більш організована, численна, з мережею регіональних відділів, така, що мала фракцію у Верховній Раді України.

У той же час тривалий конфлікт між СДПУ та ОСДПУ не дозволив розвинути соціал-демократичний рух.

У кінці 1991 року запорізькі есдеки перейшли до висновку про безперспективність подальшої участі в ОСДПУ, й організація у повному складі перейшла до Партії Демократичного відродження України. Керівництво ОСДПУ набувало з цього приводу, затвердживши особливу постанову, якою запорізькій організації доручалось представляти інтереси соціал-демократії в ПДВУ. Проте надії запорізькі на розвиток соціал-демократичних ідей Партії в демократичного відродження України не виправдалися. Більшість запорізьких соціал-демократів до 1994 р. відійшла від активної роботи в партії. Щодо запорізьких есдеків, які започаткували цей рух в регіоні у 1989 р., то лише дві людини "повернулися" до соціал-демократії, увійшовши до складу СДПУ(о) в 1995 році, решта на сьогоднішній день відполітичного життя відійшла.

Як видно, матеріал, представлений у статті, описує ранню стадію формування багатопартійності в Україні на прикладі Запоріжжя. Цей процес характеризується стихійністю, строкістю, неоднозначністю, що відбиває складний та своєрідний процес становлення багатопартійності і, зокрема, виникнення соціал-демократії в Україні. Цей процес не був урегульований нормами права, оскільки законодавчо за вказаний період була закріплена лише комуністична партія, а відповідний процес не встигав за швидкістю створення політичних партій.

Безумовно, дорід цього руху був втрачений у перших нормативно-правових аспектах України, присвячених регулюванню діяльності політичних партій.